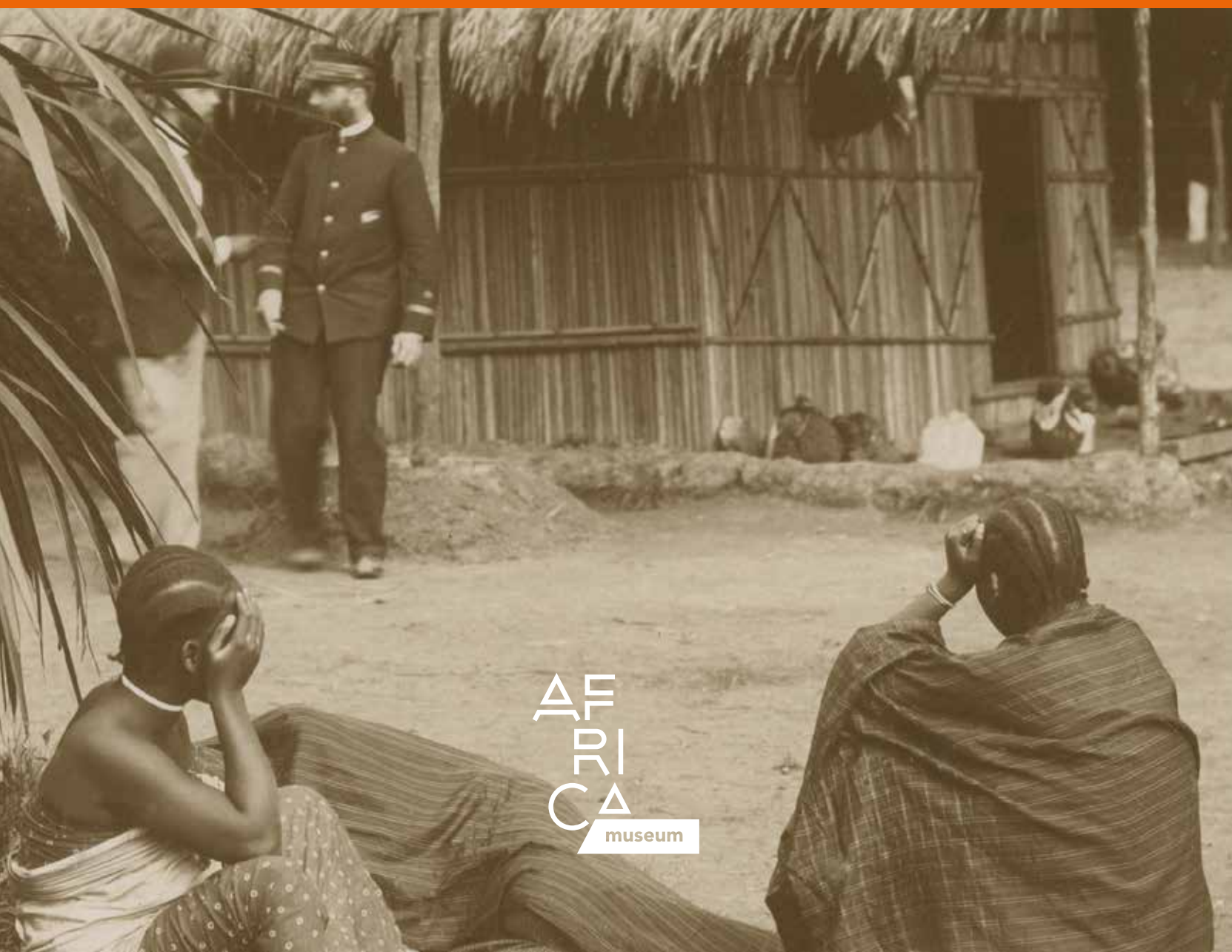

PERSDOSSIER

MENSEN Tuin / Zoo HUMAIN

Koloniale tentoonstellingen wereldwijd

09/11/2021 > 06/03/2022

AFRICA
museum

INHOUDSTAFEL

Exposition internationale. Bruxelles-Tervuren. België. 1897. Affiche getekend door H. Reymond. © privécoll.

Over de expo	4
De curatoren van de tentoonstelling	6
Introductie	13
De oorsprong van de antropologische tentoonstellingen	15
Wetenschappen, rassen en hiërarchie	17
De periode van de antropologische tentoonstellingen	19
Hoogtepunt en verval van de koloniale tentoonstellingen	21
Het einde van de 'mensentuinen'	23
Groupe de recherche Achac	25
Roméo Mivekannin & Teddy Mazina	26
Culturele programmatie	34
Colofon	40
Praktische informatie	42

OVER DE EXPO

De nieuwe tentoonstelling 'Mensentuin. Koloniale tentoonstellingen wereldwijd' focust op het fenomeen van mensen als 'levende tentoonstellingsobjecten'. De expositie bevat uitzonderlijke beelden en documenten die soms nooit eerder werden tentoongesteld.

Deze tentoonstelling werd voor het eerst georganiseerd in Parijs (Musée du quai Branly) in 2012 in het kader van een partnerschap tussen de onderzoeksgroep Achac en de Fondation Lilian Thuram - Éducation contre le Racisme.

Vanaf 9 november 2021 zal de expo te zien zijn in het AfricaMuseum naar aanleiding van de koloniale tentoonstelling van 1897, die 125 jaar geleden plaatsvond in Tervuren. Het museum nodigt de bezoekers uit om na te denken over de impact van 'mensentuinen'.

De aandacht gaat uit naar de Congolese 'namaakdorpen' die te zien waren in Tervuren, Antwerpen (1885 en 1894), Luik (1905) en Brussel (1958), maar ook naar andere 'mensentuinen' die wereldwijd werden georganiseerd om personen uit alle werelddelen tentoon te stellen. Sommigen overleefden hun aanwezigheid in het westen niet.

Al deze tentoonstellingen bewogen tussen populair vermaak en wetenschappelijke fascinatie. Meer dan anderhalf miljard toeschouwers kwamen naar de 'inferieure andere' kijken.

Kunstenaars Teddy Mazina en Roméo Mivekannin leveren een belangrijke bijdrage tot de tentoonstelling.

Daarnaast biedt het museum ook een uitgebreide culturele programmatie aan. Maandelijks zullen onder meer gesprekken plaatsvinden over kolonisatie, dekolonisatie en (anti)racisme.

Commissarissen van de tentoonstelling zijn de historici Pascal Blanchard (Onderzoeksgroep Achac), en Maarten Couttenier en Mathieu Zana Etambala (beiden verbonden aan het AfricaMuseum).

De tentoonstelling *Mensentuin. Koloniale tentoonstellingen wereldwijd* opent zijn deuren op hetzelfde moment als de publicatie van het expertenrapport van de *Bijzondere commissie belast met het onderzoek over Congo-Vrijstaat en het Belgische koloniaal verleden in Congo, Rwanda en Burundi, de impact hiervan en de gevolgen die hieraan dienen gegeven te worden*. Hieruit blijkt dat de tentoonstelling nog steeds relevant is en de koloniale kwestie en de herinneringen eraan nog steeds aan de orde zijn in België.

Maarten Couttenier

Pascal Blanchard

Mathieu Zana Etambala

DE CURATOREN

Pascal Blanchard

Pascal Blanchard is historicus, onderzoeker aan het CRIHM (Lausanne), co-directeur van de onderzoeksgroep Achac, documentairemaker (*Noirs de France; Sauvages. Au cœur des zoos humains; Décolonisations. Du sang et des larmes*) en curator van de tentoonstellingen *Exhibitions, l'invention du sauvage* (Musée du quai Branly - Jacques Chirac in Parijs, 2011) en *Zoos humains, l'invention du sauvage* (Memorial ACTe in Pointe-à-Pitre, Guadeloupe, 2016 en in de Cité miroir in Luik, België, 2018). Hij is gespecialiseerd in de koloniale kwestie, immigratiegeschiedenis en postkoloniale vraagstukken. Hij is met name (co-)redacteur van *La République coloniale. Essai sur une utopie*, Parijs, Albin Michel, 2003; *Human Zoos. Science and Spectacle in the Age of Colonial Empires*, Liverpool, Liverpool University Press, 2009; *Sexe, race & colonies*, Parijs, La Découverte, 2018, *Sexualités, identités et corps colonisés*, Parijs, CNRS Éditions, 2019; *Décolonisations françaises. La chute d'un Empire*, Parijs, La Martinière, 2020; *Le racisme en images. Déconstruire ensemble*, Parijs La Martinière, 2021.

Maarten Couttenier

Maarten Couttenier is historicus en antropoloog en is verbonden aan de afdeling Geschiedenis en Politiek van het AfricaMuseum. Hij is gespecialiseerd in de geschiedenis van koloniale musea, wetenschappen en cultuur. In 2005 publiceerde hij *Congo tentoongesteld. Een geschiedenis van de Belgische antropologie en het museum van Tervuren (1882-1925)*. Daarnaast is hij betrokken bij verschillende projecten, zoals CONGOCONNECT, CAHN en HOME; een onderzoeksproject rond de aanwezigheid van menselijke resten in België. Hij is medeorganisator van de jaarlijkse zomerschool rond koloniale en Afrikaanse geschiedenis voor leraren geschiedenis. Hij werkte mee aan verschillende tentoonstellingen, zoals *De exotische mens. Andere culturen als amusement*, *Congo Far West* en *100x Congo. Een eeuw Congolese kunst*.

Mathieu Zana Etambala

Mathieu Zana Etambala is een Belgisch-Congolese historicus. Sinds 2021 is hij professor Afrikaanse geschiedenis aan de Universiteit van Gent. Hij werd geboren in 1955 in een nog door België gekoloniseerd Congo. Hij komt naar België en studeert geschiedenis aan de Katholieke Universiteit Leuven. Hij keert nadien terug naar Congo, waar hij les geeft in het middelbaar onderwijs. Hij keert definitief terug naar België in 1985 en wordt assistent aan het departement Geschiedenis aan de Katholieke Universiteit Leuven. In 1989 verdedigt hij zijn doctoraatsthesis over *Présences congolaises en Belgique (1885-1940) : exhibition, éducation, émancipation, paternalisme*. Mathieu Zana Etambala was tot 2020 als historicus verbonden aan het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika (AfricaMuseum) en professor aan de KULeuven. Hij doceerde er de geschiedenis van Afrika en van de kolonisatie (1500-1960). Hij schreef verschillende boeken, waaronder *Verovered. Bezet. Gekoloniseerd: Congo 1876-1914*, Sterck & de Vreese, 2020 en *100 X Congo : een eeuw Congolese kunst in Antwerpen*, BAI/Africa Museum KMMA, 2020. Hij maakt deel uit van de expertengroep van de Bijzondere Commissie Congo - koloniaal verleden, die door de Belgische Federale Regering opgericht werd naar aanleiding van de Black Lives Matter-beweging en die als opdracht heeft 'in het reine te komen met het koloniaal verleden'.

Arsène Matton (1873-1953), *Buste de Sambuluma*. Congo. 1911.
Plaaster, verf, messing. Coll. KMMA, EO.1976.46.1; © KMMA Tervuren.

De kunstenaar Arsène Matton werd in 1911 naar Congo gestuurd om gipsen mallen te maken van levende Congolezen. Velen weigeren en vluchten, anderen stonden doodsangsten uit tijdens het proces omdat ze vreesden te stikken. Heel wat ouders weigerden ook om hun kinderen aan de vreemde procedure te onderwerpen. Arsène Matton zette de 'negatieve' afgietsels vervolgens om in 'positieve' bustes, waarmee hij een overzicht wilde bieden van de zogezegde 'raciale diversiteit' in de kolonie. De bustes werden tentoongesteld in het Museum van Belgisch-Congo van 1913 tot in de jaren 1950. Bronzen kopieën werden geëxposeerd tijdens de Wereldtentoonstelling van 1931 in Elisabethstad (Lubumbashi).

INTRODUCTIE

De tentoonstelling *Mensentuin. Koloniale tentoonstellingen wereldwijd* belicht de geschiedenis van mannen, vrouwen en kinderen uit Afrika, Azië, Oceanië en Amerika die in het Westen werden tentoongesteld in het kader van wereld- en koloniale tentoonstellingen. Eén ervan was de Wereldtentoonstelling van 1897 in Brussel, en dan met name het Congolese gedeelte ervan, dat in Tervuren werd georganiseerd. Daaruit ontstond in 1898 het Congo Museum, het huidige AfricaMuseum.

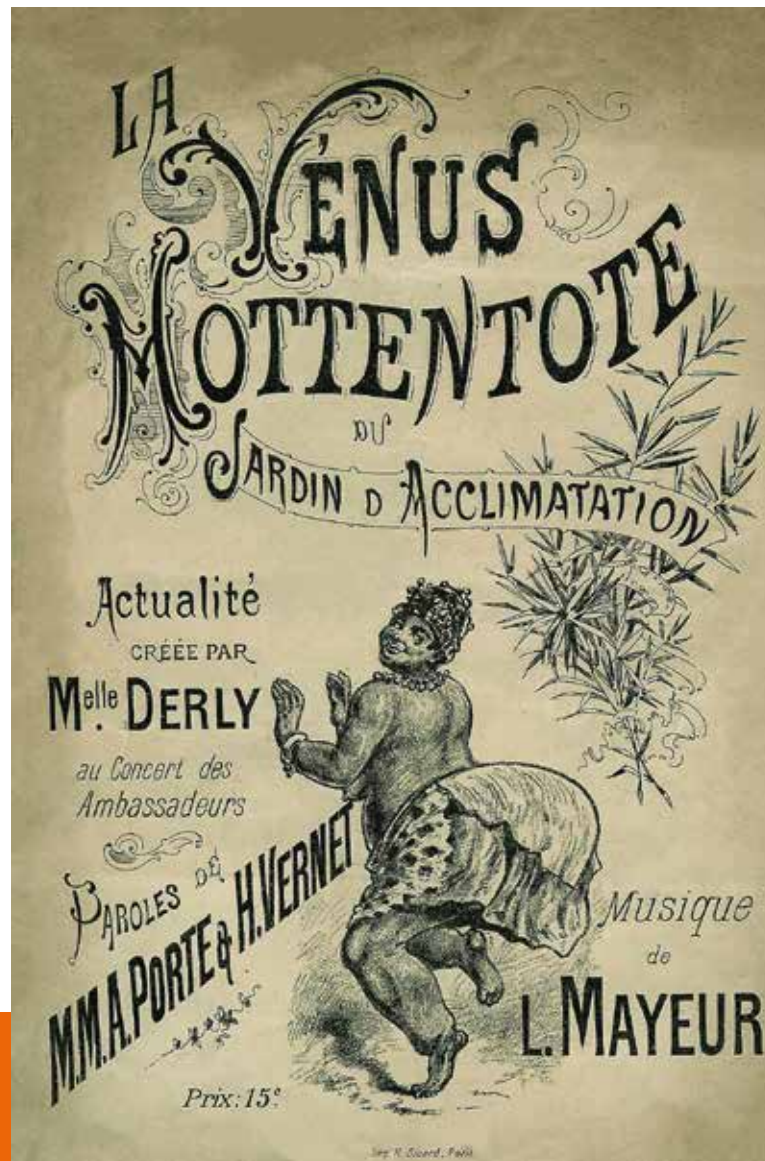
De tentoonstelling verkent op historische en thematische wijze de subtiële grenzen tussen 'exotisch' en gekoloniseerd, wetenschap en voyeurisme, tentoonstelling en spektakel, kolonialisme en racisme. Ze probeert de anonimiteit te doorbreken van de tentoongestelde bevolkingsgroepen met name de Congolezen die in 1897 in Tervuren waren, of tussen 1880 en 1958 op de andere tentoonstellingen in België. Dat doet ze door hun verhalen te vertellen, die even divers als vergeten zijn. Ten slotte buigt de tentoonstelling zich over het wereldbeeld van de hedendaagse bezoeker.

Het unieke parcours, met meer dan vijfhonderd documenten, laat zien hoe deze tentoongestelde mensen – die tegelijk propaganda-instrumenten, wetenschappelijke studieobjecten en bronnen van vermaak waren – de westerse visie hebben gevormd. De bezoeker krijgt er een brede kijk op de omvang van het fenomeen: de koloniale tentoonstellingen trokken in totaal meer dan anderhalf miljard bezoekers, en alles samen waren er bijna vijfendertigduizend 'figuranten' van over de hele wereld bij betrokken.

DE OORSPRONG VAN DE ANTROPOLOGISCHE TENTOONSTELLINGEN

(1815-1885)

'De Ander', 'exoten', 'monsters': al sinds jaar en dag worden ze voor het publiek tentoongesteld. Begin 19de eeuw kwam die passie voor zogenaamde 'wilden' in een stroomversnelling met de 'ontdekkingsreizen', de ontwikkeling van koloniale rijken en de groeiende wetenschappelijke belangstelling voor 'rassen'. Zowel in Europa als in de Verenigde Staten ontstonden nieuwe tentoonstellingsvormen, die uitgroeiden van een curiositeit, voorbehouden aan de elite, tot volksvermaak. Het tragische verhaal van de 'Hottentot Venus' (1810-1815) vormde een scharniermoment. De tentoonstellingen volgden elkaar op - van individuen, maar ook van grotere groepen, en zelfs van echte dorpen en professionele gezelschappen (zoals die van de Duitse impresario Hagenbeck of de Amerikaan Barnum) die de wereld rondreisden. Na de eerste specifiek 'koloniale' tentoonstelling in Amsterdam (1883) en de 'Wereld'-tentoonstelling in Antwerpen (1885) raakte het fenomeen over heel Europa en de Verenigde Staten verspreid.

*La Vénus Hottentote du Jardin d'acclimatation. Parijs, Frankrijk. 1888. Partituur.
© Groupe de recherche Achac, Parijs/privécoll.*

Saartjie Baartman werd onder de naam 'Hottentot Venus' als 'groot natuurlijk Curiosum' tentoongesteld in Engeland, Ierland en Frankrijk. Haar grote achterwerk sprak tot de verbeelding van de toeschouwers. Na haar dood werd ze gedissecteed en uitvoerig bestudeerd door de Franse natuurkundige Georges Cuvier. Haar skelet, hersenen en genitaliën werden bewaard en tentoongesteld in het Musée de l'Homme in Parijs, samen met een gipsen afdruk van haar lichaam. In 1994 vroeg Nelson Mandela om de repatriëring van haar resten en de afdruk van haar lichaam. In 2002 gaf de Franse regering gehoor aan deze vraag. Vandaag ligt Saartjie Baartman begraven in Hankey in Zuid-Afrika en is ze uitgegroeid tot een van de symbolen van het racisme van de 19de eeuw.

WETENSCHAPPEN, RASSEN & HIËRARCHIE

*Types de races de l'Homme. Amérique, Australie et Polynésie. Oostenrijk. Rond 1903.
Kaart getekend door E. Hölzel. © Privécoll.*

'Mensentuinen' brachten niet alleen Congolezen maar ook andere gekoloniseerde 'Anderen' naar de metropool, waar ze door Belgische antropologen werden bestudeerd. In oktober 1883 werden in het Brusselse Leopoldpark, waar voorheen de zoo was gevestigd, veertien Araucania-indianen uit Zuid-Amerika tentoongesteld. In het Musée du Nord, elders in Brussel, waren later Australische Aboriginals, Khoisan, Saami, Ona en Samoanen te zien. Volgens Belgische antropologen vertoonden ze dezelfde 'primitieve kenmerken' als Europese vrouwen, boeren, criminelen, apen en neanderthalers. De confrontatie met die brede groep 'Anderen' gaf de witte Europese bourgeoisie de kans zichzelf te definiëren.

De oorsprong en de diversiteit van de mensheid is door verschillende culturen op uiteenlopende wijze verklaard. Europese monogenisten meenden dat alle mensen een gemeenschappelijke oorsprong hadden, die ze meestal situeerden in Azië. Verschillen tussen 'rassen' verklaarden ze door omgevingsfactoren. Polygenisten gingen er dan weer van uit dat er afzonderlijke 'rassen' bestonden, die op verschillende plaatsen waren ontstaan. Beide kampen ontwikkelden echter evenzeer 'raciale classificaties' waarbij uiterlijke kenmerken aan morele oordelen werden gekoppeld. Zo ontstond een racistisch denken waarbij Europeanen, Amerikanen en Japanners als 'superieur' werden beschouwd ten opzichte van de 'inferieure' Amerikanen, Aziaten, Afrikanen en Australiërs. Intussen weten we dat Afrika de bakermat van de mensheid is.

DE PERIODE VAN DE ANTROPOLOGISCHE TENTOONSTELLINGEN

(1886-1915)

In het laatste kwart van de 19de eeuw werden de 'mensentuinen' gemeengoed. Ze maakten nu deel uit van elke tentoonstelling; gezelschappen en impresario's doorkruisten Europa en de Atlantische Oceaan; 'antropologische dorpen' trokken van stad tot stad. De gezelschappen werden ook professioneler: ze boden een steeds breder panorama van de diversiteit in de wereld. De zogenaamde 'wilde' was overal, en het Westen produceerde een stereotiepe visie op de wereld waarin 'Aboriginals', 'Hottentotten', 'Vuurlanders', 'Pygmeeën', 'Roodhuiden' en vele anderen werden voorgesteld als 'inferieure rassen'. In de drie decennia voor de Eerste Wereldoorlog waren Parijs (1889), Chicago (1893), Lyon (1894), Genève (1896), Brussel-Tervuren (1897), Berlijn (1899), Osaka (1903), St. Louis (1904), Brussel (1910) immense 'mensentuinen'.

*De graven vóór het neerleggen van de bloemen. Tervuren, België. 1930.
Foto. Coll. KMMA, AP.0.0.27947; © KMMA Tervuren.*

Het register van het Antwerpse Stuyvenbergziekenhuis vermeldt 44 Congolezen die er werden opgenomen, met vermelding van hun ziekte en de kosten voor hun behandeling. Zeven van de 144 Congolezen die in 1894 op de Wereldtentoonstelling in Antwerpen aankwamen, zouden hun vaderland nooit meer terugzien: 'In memoriam (1894): Bitio (Mobati), 20 jaar, 12 mei; Sabo (Zande), 24 jaar, 13 mei; Isokoyé (Wangata), 31 jaar, 22 mei; Manguese (Wangata), 18 jaar, 28 mei; Binda (Yombe), 25 jaar, 16 juni; Mangwanda (Songo), 17 jaar, 22 juni; Pezo (Yombe), 18 jaar, 9 juli.'

Het verblijf in Tervuren in 1897 was fataal voor nog eens zeven Congolezen: 'In memoriam (1897): Ekia (Bangala-man), 21 jaar, 2 juli; Gemba (vrouw uit Bas-Congo), 25 jaar, 3 augustus; soldaat Kitoukwa, 30 jaar, 7 augustus; Mpeia (Bangala-ambachtsman), 21 jaar, 10 augustus; Sambo (Yombe, Neder-Congo), 21 jaar, 14 augustus; Zao (visser), 22 jaar, 14 augustus; Mibange (soldaat), 21 jaar, 17 augustus.'

HOOGTEPUNT EN VERVAL VAN DE KOLONIALE TENTOONSTELLINGEN

(1915-1945)

We gaan de derde periode in, die van het hoogtepunt van de koloniale rijken. De aard van de 'mensentuinen' veranderde: de 'wilde' werd een 'inboorling' die in de kolonies moest worden 'geciviliseerd'. De tentoonstellingen verdwenen niet, maar werden getransformeerd en integreerden volledig de grote koloniale tentoonstellingen die in Groot-Brittannië, België, Frankrijk, Portugal en Italië voortaan deel uitmaakten van het patriottische en economische discours van deze naties. De Eerste Wereldoorlog, waarin een groot aantal soldaten uit de kolonies streed in Europa, veranderde de verhouding tot 'de Ander' ingrijpend. Vanaf het begin van de jaren 1930 had het publiek genoeg van de tentoonstellingen met 'nep-wilden' en koos het voor een andere bron van verbeelding: de film.

Luchtfoto van de koloniale tentoonstelling van Elisabethstad. Congo. 1931.
Foto. Coll. KMMA, HP.2004.6.6-21; © KMMA Tervuren.

De Wereldtentoonstelling in Elisabethstad (Lubumbashi) maakte deel uit van de koloniale propaganda en was vooral gericht op de promotie van de economische rijkdommen van Katanga. Voor de gelegenheid werd een 'mensentuin' ingericht rond de tentoonstellingspaviljoenen van de Union Minière du Haut-Katanga en het Comité spécial du Katanga – bedrijven die verantwoordelijk waren voor de koloniale exploitatie-economie. Bezoekers werden nu in Congo uitgenodigd om zich te vergapen aan 'prinses Kamede, de kleinste vrouw ter wereld'. Het Belgische paviljoen zou vanaf 1946 onderdak bieden aan het Musée Léopold II. Dat museum werd in 1961 per ongeluk verwoest tijdens de Katangese secessie.

*Bongolo et la princesse noire - Bongolo en de negerprinses. België. 1953.
Affiche getekend door Wik voor de film van André Cauvin. © privécoll.*

De bioscoop, die in de jaren 1930 wereldwijd een hoge vlucht nam, werd de directe concurrent van de 'mensentuinen'. Films boden de mogelijkheid op een stereotiepe wijze de gekoloniseerde bevolkingsgroepen voor te stellen, als een fantasme met een ongeëvenaarde evocatieve kracht. De thema's die erin aan bod kwamen, hadden vaak betrekking op de beschavingsmissie, op 'wilde werelden', op heroïsche avonturen te midden van gevaarlijke fauna, en op een racisme dat teruggreep naar de koloniale tentoonstellingen. *King Kong* van Merian C. Cooper uit 1933 en *Freaks (The Monstrous Parade)* van Tod Browning uit 1932 luidden een ongekeerde productie in van drie decennia 'exotische' 'avonturen'-films die de tentoonstellingen met echte mensen verdrongen.

HET EINDE VAN DE 'MENSENTUINEN'

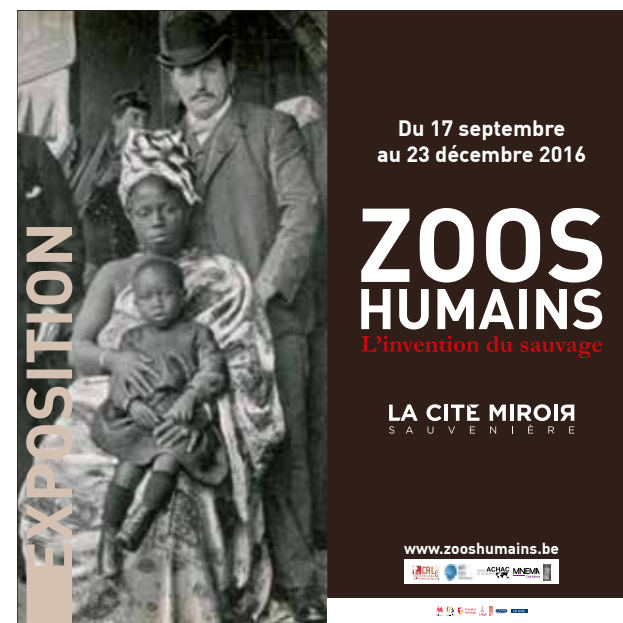
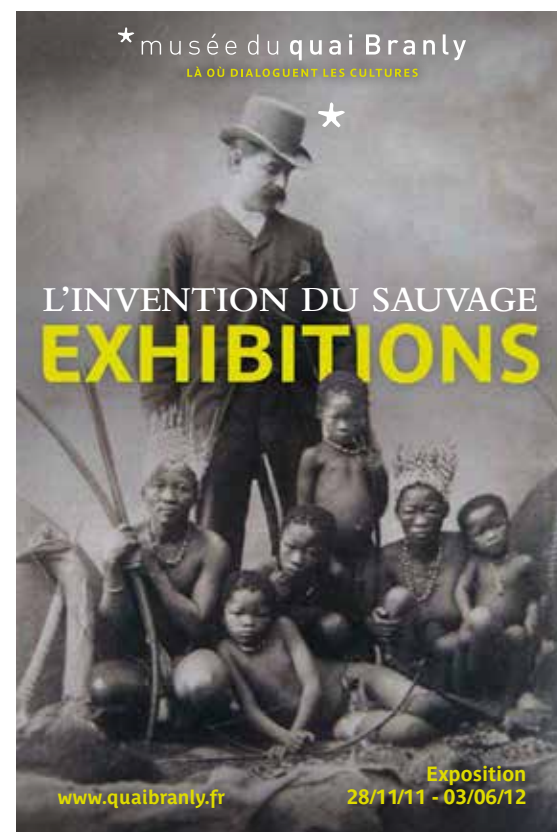
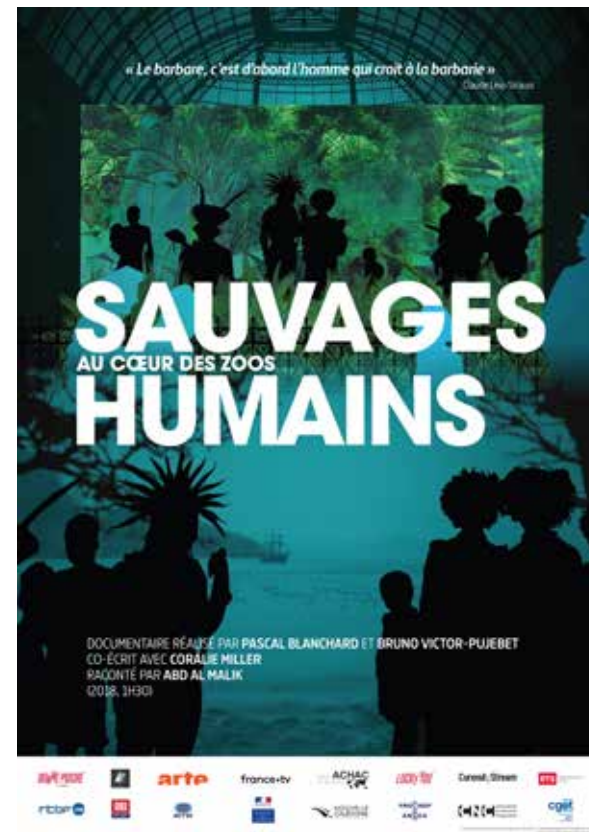
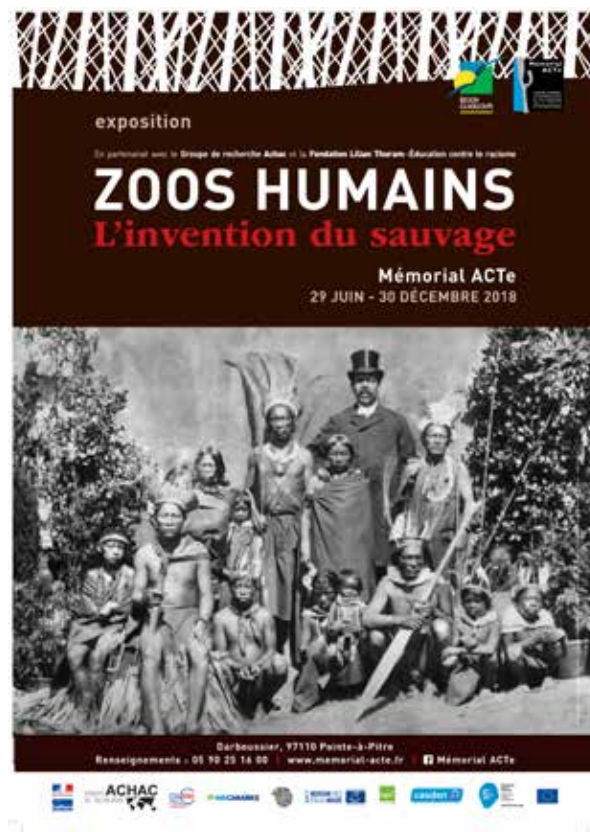
(1945-1958)

Het exotisme dat de 'mensentuinen' zo aantrekkelijk maakte, verdween met de Tweede Wereldoorlog. Vanwege de misdaden van het nazisme, de rol van koloniale troepen in de oorlog en de steeds luider klinkende antikoloniale eisen was het niet langer mogelijk om dergelijke racistische evenementen te organiseren. Over de hele wereld dook een discours op dat in tegenspraak was met het imperiale beschavingsmodel. Er was geen plaats meer voor expliciet racisme, extreem kolonialisme en het tentoonstellen van mensen. Bovendien geloofden de bezoekers er niet meer in. 'De Ander' eiste voortaan zijn plaats op in Europa (immigratie) en op het scherm (bioscopen). Koloniale rijken stortten in. De Wereldtentoonstelling van Brussel in 1958, aan de vooravond van de onafhankelijkheidsgolf, was het laatste voorbeeld van de koloniale tentoonstellingen.

Le Groupe de Recherche Achac

De onderzoeksgroep Achac is een internationaal netwerk van academici en onderzoekers die werken rond koloniale en postkoloniale representaties, discoursen en beeldvorming, en rond migratiestromen buiten Europa. Al meer dan dertig jaar, sinds de oprichting in 1989, voert de onderzoeksgroep haar werkzaamheden uit via verschillende onderzoeksprogramma's, waaronder één dat gewijd is aan de geschiedenis van 'mensentuinieren'.

Dit onderzoek leidde tot talrijke publicaties en de aanleg van een omvangrijke iconografische collectie over 'mensentuinieren' en het Franse koloniale imperium. De resultaten situeren zich rond vier pijlers: de publicatie van verschillende naslagwerken en mooi verzorgde uitgaven (*Zoos humains. De la Vénus hottentote aux reality shows*, Nicolas Bancel, Pascal Blanchard en Gilles Boëtsch, Parijs, La Découverte, 2002, *Zoos humains*, Sandrine Lemaire, Nicolas Bancel, Gilles Boëtsch, Éric Deroo en Pascal Blanchard, Parijs, La Découverte, 2004; *Exhibitions. L'invention du sauvage*, Gilles Boëtsch, Nanette Jacomijn Snoep en Pascal Blanchard, Parijs en Arles, Actes Sud, Musée du quai Branly - Jacques Chirac, 2011), de productie van twee documentaires (*Zoos humains*, Zafafa films, Pascal Blanchard en Éric Deroo, 2002, en *Sauvages, au cœur des zoos humains*, Bruno Victor-Pujebet en Pascal Blanchard, Bonne Pioche, 2018), en de realisatie van een educatieve tentoonstelling in het Frans, Engels en Duits, evenals verschillende grote tentoonstellingen in partnerschap met de Fondation Lilian Thuram - Éducation contre le racisme: de eerste, *Exhibitions, l'invention du sauvage*, werd gepresenteerd in het Musée du quai Branly - Jacques Chirac in Parijs in 2011, een tweede *Zoos humains. L'invention du sauvage* in het Memorial ACTe in Pointe-à-Pitre, Guadeloupe in 2016, vervolgens een derde in de Cité miroir in Luik, België in 2018, en nu vanaf 9 november 2021 ook in het AfricaMuseum in Tervuren.

Groupe de recherche [Achac](#)

Fondation [Lilian Thuram](#)

De kunstenaars

Roméo Mivekannin

Roméo Mivekannin, geboren in 1986 in Bouaké (Ivoorkust), woont en werkt in Toulouse (Frankrijk) en Cotonou (Benin). Na een opleiding tot meubelmaker en studies kunstgeschiedenis studeert Roméo Mivekannin aan de École Nationale Supérieure d'Architecture de Toulouse. Tegelijkertijd werpt hij zich op de plastische kunsten en experimenteert met verschillende media, van beeldhouwkunst tot schilderkunst. Na zijn studies werkt hij als beeldend kunstenaar en begint aan zijn thesis op het raakvlak van kunstgeschiedenis, sociologie en architectuur: *Afrique Postcoloniale et photographie contemporaine: espaces urbains / espaces invisibles* (Postkoloniaal Afrika en hedendaagse fotografie: stedelijke ruimtes / onzichtbare ruimtes). Op het kruispunt van de overgeërfdde traditie en de hedendaagse wereld integreert Roméo Mivekannin zijn creaties in een voorouderlijke temporaliteit, waarbij hij zijn eigen rituelen creëert, als het ware een echo van de voodoo-kosmologie, die in Benin zeer aanwezig is.

Als in een soort inwijdingsritueel dompelt de kunstenaar de lakens die de achtergrond van zijn werken zullen vormen, onder in verschillende baden met rituele oplossingen, elixerbaden. Sommige van zijn werken zijn begraven op bepaalde plaatsen in de wereld die gelinkt zijn met de kolonisatiegeschiedenis. De eigentijd van deze lakens, zelf geërfd en

versleten, geraakt op die manier verweven met de temporaliteit die wordt opgeroepen door de onderwerpen van zijn schilderijen. Herinnering en tijd worden zo de materie zelf van zijn werken, hun *techniek*.

In de reeksen *Barnum* en *Modèle noir*, schilderijen en elixerbaden op losse doeken, bevraagt Roméo Mivekannin de plaats van de Zwarten in een westerse iconografie gekenmerkt door mensenhandel en overheersing, die de essentie van slavernij en kolonisatie vormen. De kunstenaar verwijst naar foto's van 'mensentuinen', beroemde klassieke schilderijen of iconische foto's die het systematische onrecht illustreren waaronder Zwarten gebukt gaan en plaatst zichzelf te midden van zijn composities. Op die manier maakt de kunstenaar een directe link tussen gisteren en vandaag binnen een geschiedenis van geweld en onrechtvaardigheid.

Het werk van Roméo Mivekannin maakte deel uit van de selectie voor de Dakar Biennale in 2020. Het werd ook getoond op verschillende collectieve tentoonstellingen in Frankrijk, met name in de Chapelle de Villematier, de Art Fair van Art Paris, de 1-54 Contemporary African Art Fair en de Foire internationale d'art contemporain (FIAC). In 2018 publiceert hij ook een roman, *La Malédiction des Orishas*, bij uitgeverij Les Indés.

Romeo Mivekannin, *Hommage aux 7*, 2021

Voor de tentoonstelling dompelt Roméo Mivekannin ons onder in het complexe spel en de grote vraagstukken rond de weergave van het zwarte lichaam in de geschiedenis. De kunstenaar geeft met zijn schilderij een nieuwe interpretatie van een foto genomen in 1930 waarop Congolese soldaten hulde brengen aan zeven mannen (*Hommage aux 7*), ook Congolezen, door Koning Leopold II naar België gebracht om te worden getoond in zijn mensentuin tijdens de Wereldtentoonstelling van 1897. Volgens Leopold II moest de zoo het progressieve streven van België belichamen en zijn aanwezigheid in Congo rechtvaardigen door zijn beschavingsmissie.

Met zijn werk *Hommage aux 7* stelt Mivekannin de observatie- en classificatiemiddelen ter discussie die respectievelijk de mensentuin en het medium fotografie zijn. Beide benaderingen hebben op hun eigen manier het zwarte lichaam bevroren in een houding waarvoor het subject niet heeft gekozen: een ideologische houding die door het kolonialisme is ingegeven. Mivekannins schilderij, een synthese van de twee geschiedenissen, wordt zo een spiegelbeeld dat onze eigen contradicties naar ons weerspiegelt. Waar kijken we echt naar in het werk? Eén bepaald punt in de geschiedenis van de Zwarten in de wereld of de focus op de systemische structuren van racisme die ook vandaag nog onze relatie met 'de Andere' vormgeven? Het ironische zelfportret van de kunstenaar, zoals het geplaatst is op de silhouetten van elk van de soldaten, laat weinig ruimte voor twijfel: deze keer krijgen we onze eigen blik bikkhard en direct in het gezicht terug.

Teddy Mazina

Teddy Mazina, een Burundese fotojournalist, geboren in 1972 in Burundi, is een politiek vluchteling die zowel in België als Rwanda woont en werkt. Hij omschrijft zichzelf als een 'fotograaf-activist' die voorstander is van geweldloosheid. Tijdens de verkiezingen van 2010 was hij medeoprichter van een beeldbank voor de verkiezingen om een meer rechtvaardige en vrije samenleving op te bouwen. Vandaag zet hij zijn werk voort via Studio Clan-Destin.

In februari 2012 stelt hij voor het eerst zijn foto's tentoon in het Institut français de Bujumbura met de expo *Objectives Amnesia / Devoir de Mémoire 2007-2011*. Zijn foto's zijn een aanklacht tegen de vergetelheid en het geweld waaraan de mens elke dag wordt blootgesteld.

Zijn boek *Drums on the Ear of a Deaf* werd gepubliceerd in 2015. In datzelfde jaar heeft hij met de *Underground Studio* politieke manifestaties gefotografeerd en moest nadien gedurende vijftien maanden onderduiken. In 2017 kreeg hij de Prix Martine Anstett voor zijn engagement met betrekking tot de mensenrechten in Burundi.

MUZUNGU TRIBES

Door Teddy MAZINA - Vertegenwoordigd door HANG'ART

Muzungu Tribes is een verkenning door middel van fotografie, een reflectie op de koloniale beeldtaal en fototheek, en haar codes, classificaties en hiërarchieën van lichamen en mensen.

Tussen reconstituties en koloniale deconstructie:

Brussel 1972: ontdekking van een clandestien laboratorium voor antropometrische metingen. Een weggevaagd incident uit de officiële geschiedenis.

Op 4 februari 1972 nam de Brusselse douane op de luchthaven van Zaventem verschillende kisten in beslag die op weg waren naar Addis Abeba in Ethiopië. Deze kisten bevatten honderden documenten, foto's van lichamen van Europese mensen, morfo-antropometrische fiches en röntgenfoto's... Er werd een onderzoek ingesteld en de politie ontdekte een illegaal laboratorium in de Grondelsstraat 22 in Anderlecht, een deelgemeente van Brussel.

In de nacht van 20 februari viel de politie binnen in het pakhuis: een groepje Afrikaanse studenten met een studiebeurs had een niet-aangegeven "wetenschappelijk laboratorium" ingericht. Daar maten en fotografeerden zij naar eigen zeggen de "blanke lichamen" van hun vrienden. Enkele honderden foto's werden in beslag genomen. Het laboratorium werd gesloten en alle instrumenten in beslag genomen. Het dossier werd vervolgens als VERTROUWELIJK geclassificeerd en verborgen voor de pers. Het laboratorium heette MUZUNGU TRIBES.

Muzungu Tribes neemt de vorm aan van een laboratorium waar kunstenaar Teddy Mazina onze zienswijze tracht om te keren, om de koloniale beeldtaal en de racistische stereotypen die deze heeft voortgebracht in vraag te stellen.

Teddy Mazina werkte samen met Hang'Art voor de uitwerking van het totaalconcept van *Photographs and Talks*. Het was belangrijk om niet te herhalen wat in het verleden al te vaak werd besproken en een eigentijdse discussie op gang te brengen. De Talks bij de tentoonstelling maken het mogelijk de *Muzungu Tribes* te betrekken bij de toekomst, door de beeldindustrie ten volle bewust te maken en verantwoordelijk te stellen voor de visuele instrumenten die zij creëren, gebruiken, tentoonstellen of verspreiden.

CULTURELE PROGRAMMATIE

Voor het museum is de expo een manier om de kritische omgang met het koloniale verleden te stimuleren, en om racistische stereotypes te bestrijden. De afdeling Educatie & Cultuur biedt daarom een uitgebreide culturele programmatie aan.

Bekijk de volledige [programmatie](#) online.

Meer informatie over [MuseumTalks](#)

MUSEUMTALKS **expo**

MENSENTUIN. KOLONIALE TENTOONSTELLINGEN WERELDWIJD

maandag 15 november om 19u30 (online)

Wist je dat 125 jaar geleden levende Congolezen tentoongesteld werden in Tervuren, waar vandaag het AfricaMuseum staat? De aandacht van de nieuwe tijdelijke expo gaat naar het fenomeen van mensen als levende attracties. Werden alleen zwarte mensen opgevoerd? Wat is de impact van 'mensentuinen' op onze raciale kijk? Waarom brengt het museum deze tentoonstelling?

Met:

- Guido Gryseels, directeur AfricaMuseum
- Pascal Blanchard, curator en historicus, Groupe de recherche Achac
- Lilian Thuram, voorzitter van de Fondation Éducation contre le racisme
- Maarten Couttenier, curator en historicus
- Marie-Reine Iyumva en Salomé Ysebaert, expomedewerkers AfricaMuseum
- Teddy Mazina, kunstenaar

Praktische info:

- In het Nederlands en het Frans
- 1u30
- Gratis

Villages congolais. Exposition universelle de Bruxelles-Tervuren. 1897.
Foto's van het album van A. Gautier. Coll. KMMA, HP.1946.1058 ; © KMMA Tervuren.

ZWARTE LICHAMEN IN 'MENSENTUINEN'

woensdag 17 november om 19u30 (online)

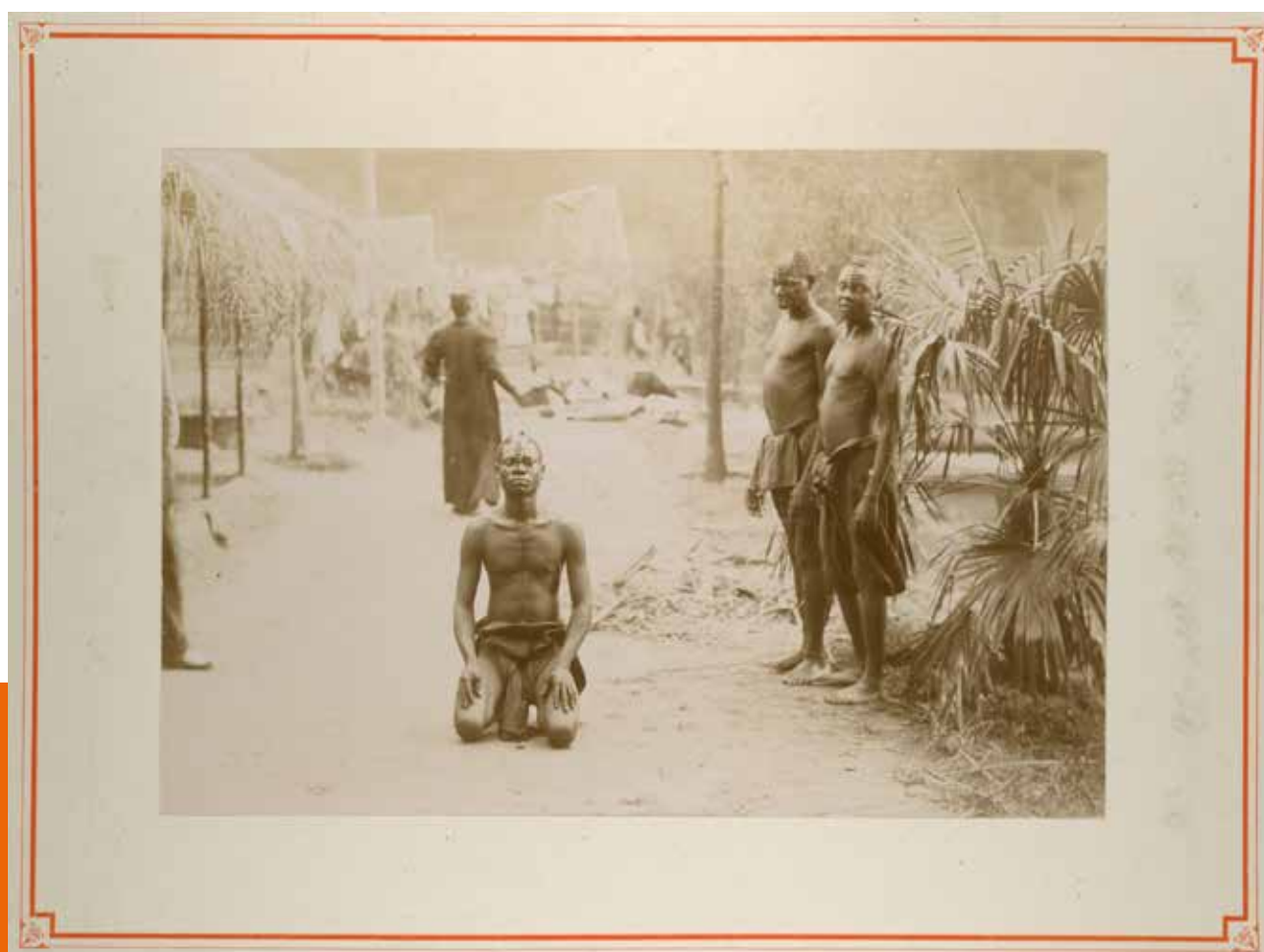
De expo *Mensentuin. Koloniale tentoonstellingen wereldwijd* toont onder andere afbeeldingen van tentoongestelde zwarte mannen, vrouwen en kinderen. Drie sprekers werpen een kritische blik op de voorstelling van zwarte lichamen in 'mensentuinen'. Is de koloniale kijk op zwarte mensen voorbij of leeft het verder tot vandaag? Kunnen historische beelden een pedagogisch instrument zijn in het bestrijden van racistische stereotypes?

Met:

- Mireille-Tsheusi Robert, pedagoog en coördinatrice van Bamko
- Delphine Peiretti-Courtis, historica en auteur van *Corps noirs et médecins blancs ; La fabrique préjugé racial, XIXe-XXe siècles*
- Sylvie Chalaye, antropologe en professor aan de Université de la Sorbonne en co-auteur van *La France noire*

Praktische info:

- In het Frans
- 1u30
- Gratis
- [Reservatie](#) verplicht

Villages congolais. Exposition universelle de Bruxelles-Tervuren. 1897.
Foto's van het album van A. Gautier. Coll. KMMA, HP.1946.1058 ; @ KMMA Tervuren.

COLOFON

MENSENTUIN. KOLONIALE TENTOONSTELLINGEN WERELDWIJD.

9 november 2021 - 6 maart 2022

DIRECTIE AFRICAMUSEUM

Guido Gryseels, algemeen directeur

WETENSCHAPPELIJK COMMISSARIAAT EN ZAALTEKSTEN

Pascal Blanchard
Maarten Couttenier
Mathieu Zana Etambala

ARTISTIEKE INTERVENTIES

Teddy Mazina
Roméo Mivekannin

WETENSCHAPPELIJK ADVISEUR

Clemens Radauer

SCENOGRAPHIE

Emmanuelle Collignon - Sandra Eelen

COÖRDINATIE

Sofie Bouillon - Febe Boulanger
Estelle Labat (Groupe de recherche Achac) - Salomé Ysebaert

BEELD EN GELUID

Sophie de Ville
Ludo Engels

GRAFISCHE VORMGEVING

Friederike Kratky
Elke Van Hoya
Thierry Palau

COMMUNICATIE

Kristien Opstaele
Marie-Pascale Le Grelle

BRUIKLEENADMINISTRATIE

Annick Swinnen

RESTAURATIE EN INSTALLATIE

Siska Genbrugge
An Cardoen
Helena Desimpelaere
Stef Keyaerts
Marieke Van Es
Joy Voncken
Anne Welschen

TECHNISCHE REALISATIE

Stefaan Marlaire
Patrick Putman
Guy Sorgeloos
Arno Stroobants

TRANSPORT

Stef Keyaerts
Koen Spinnoy
Hizkia Van Kralingen
Hasenkamp Fine Art

VERTALINGEN EN REVISIE

Isabelle Gerard
Clarisse Buydens
Ann Debbaut
Emily Divinagracia

CULTURELE PROGRAMMATIE

Tine Geunis
Nadia Nsayi Madjedjo

PARTNERSCHAPPEN

Isabelle Van Loo
Marie-Reine Iyumva

WEBSITE

Marie-Pascale Le Grelle
Son Du
Benoît Hardy

BRUIKLEENGEVERS

Groupe de recherche Achac
Gilles Boëtsch
Clemens Radauer
Bruno Victor-Pujebet
Stad Antwerpen - FelixArchief, Stadsarchief Antwerpen
Allard Pierson. De Collecties van de Universiteit van Amsterdam
Bibliothèque de Genève
Hamburger Kunsthalle
Katholieke Universiteit Leuven
Loterie Nationale Loterij
MAS - Museum aan de Stroom
Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen
Universiteit Antwerpen

BEWAKING

Henri Brans, Jamal Amzir, Rudi Jadot, Abdoullah Ouali, Peter Budai, Xama Mehdi, John Bruynseels, Aazani Abdelhakim (Protection Unit), Mbongoviel Ndaba Rute (Protection Unit), Wemakoy Poy André (Protection Unit), Kongo Elie (Protection Unit), Van De Weyer Ann-Sophie (Protection Unit), Rachid El Abbadi (Protection Unit)

SCHOONMAAK

ISS Services

TENTOONSTELLING IN SAMENWERKING MET

Groupe de recherche Achac

MET DANK AAN

Ange Adou, Kristin Depaep, Françoise Deppe, Yannic Heremans, Elisabeth Houel, Émilie Labie, Rein Nulis, Sabine Scheerlinck, Veerle Taekels, Thibault Tuerlinckx, Jonas Van de Voorde, Dirk Van Roy, Dirk Verbist, Pierre Henry (Groupe de recherche Achac)

PRAKTISCHE INFO

TARIEVEN

Mensentuin. Koloniale tentoonstellingen wereldwijd

10 euro

Mensentuin. Koloniale tentoonstellingen wereldwijd + permanente expo

16 euro

- 18 jaar gratis

Alle tarieven kunnen geconsulteerd worden op www.africamuseum.be

CONTACT

AfricaMuseum

Leuvensesteenweg 13

3080 Tervuren

www.africamuseum.be

perscontact NL : kristien.opstaele@africamuseum.be
tel +32 476 83 23 53

perscontact FR : marie-pascale.le.grelle@africamuseum.be
tel +32 475 64 17 50

[Persfoto's](#)

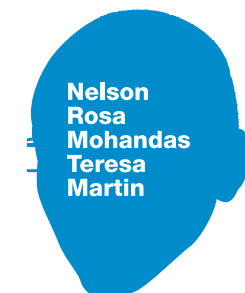
www.expohumanzoo.africamuseum.be/nl

DEZE EXPO KON TOT STAND KOMEN MET DE STEUN VAN

HANG'ART

EN DE SAMENWERKING MET

**Fondation
Lilian
Thuram**

Éducation
contre
le racisme

www.thuram.org

www.africamuseum.be